

Ткаля Олена,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права та

інших кримінально-правових дисциплін

Миколаївського інституту права

Національного університету «Одеська юридична академія»

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВПЛИВ НА НЕПРАВОМІРНУ ПОВЕДІНКУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Здійснено дослідження загальнотеоретичних питань щодо характеристики сутності та змісту адміністративно-правового впливу на поведінку осіб, виділено його сутнісні ознаки. Розкривається поняття адміністративного примусу, шляхом аналізу наукових поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців. Враховуючи думки вчених, окреслено основні ознаки адміністративного примусу. Виділено поняття та ознаки адміністративно-правових заходів. Здійснено спробу створення оптимальної класифікації заходів адміністративного примусу. Охарактеризовано окремі заходи адміністративно-правового примусу.

Ключові слова: адміністративно-правовий вплив, адміністративний примус, заходи адміністративно-правового примусу, класифікація заходів адміністративного примусу, адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення, адміністративна відповідальність.

Аннотация. Осуществлено исследование общетеоретических вопросов характеристики сущности и содержания административно-правового воздействия на поведение лиц, выделены его сущностные признаки. На основе анализа научных взглядов отечественных и зарубежных ученых, раскрывается понятие административного принуждения. Обозначены основные признаки административного принуждения. Выделено понятие и признаки административно-правовых мер. Предпринята попытка создания оптимальной классификации мер административного принуждения. Охарактеризованы отдельные меры административно-правового принуждения.

Ключевые слова: административно-правовое воздействие, административное принуждение, меры административно-правового принуждения, классификация мер административного принуждения, административно-предупредительные меры, меры административного пресечения, административная ответственность.

Summary. The general theoretic questions of description of essence and maintenance of the administrative – legal affecting is carried out behavior of persons have been researched. The substantial signs of administrative – legal are distinguished. The compulsion opens up have been analysed. The basic signs of administrative compulsion are marked. A concept and signs administrative and legal measures are distinguished. The attempt of creation of optimal classification of measures of administrative compulsion have been undertaken. The separate measures of administrative and legal compulsion are described.

Key words: administrative-legal influence, administrative compulsion, measures of administrative-legal compulsion, classification of measures of administrative compulsion, administrative-preventive measure, measure of administrative suppression, administrative responsibility.

Вступ

Розбудова України як правової, демократичної, соціальної держави повинна бути направлена на забезпечення правопорядку, зміцнення законності, забезпечення прав і законних інтересів людини та громадянина. Це вимагає пе-

реосмислення місця і ролі держави, її владних структур та громадськості в системі адміністративного впливу на поведінку осіб.

Протягом останніх десяти років у науковій та навчальній літературі вживаються та аналізуються такі категорії: «організаційно-правові засади», «адміністративно-правовий вплив», «адміністративно-правові заходи», «адміністративно-правове регулювання», «адміністративно-правовий примус». Вказані категорії досить часто ототожнюють, не визначаючи зміст, або здебільшого використовують інтегративний підхід, об'єднуючи окремі складові кожної з них для забезпечення повноти вирішення конкретного наукового завдання. Це призводить або до не повного вивчення предмета дослідження, або ж навпаки – висвітлення питань, що виходять за його межі. А розвиток адміністративно-правової науки вимагає вироблення та уточнення змісту базових категорій, що характеризують сутність та особливості правових відносин. В тому числі і правовідносин, урегульованих нормами адміністративного права, особливо, що стосуються заходів впливу на неправомірну поведінку.

Крім того, розвиток суспільства, державного управління, адміністративно-політичного будівництва, економіки соціально-культурних відносин на сучасному етапі вимагає переосмислення, перебудови концептуальних засад певних правових інститутів. Існує певний дисонанс між потребами в ефективних засобах правового впливу, державного примусу та базовими засадами, на яких побудовано адміністративно-правове регулювання.

Сучасна українська держава потребує переходу від розуміння примусу (в тому числі адміністративної відповідальності) як репресивно-фіскального інструменту держави до поглядів на нього як способу забезпечення правопорядку у всіх необхідних сферах суспільного життя.

Проблематика адміністративно-правового впливу, адміністративного примусу та його заходів була предметом дослідження з боку вітчизняних та зарубіжних науковців. Важливе теоретичне та методологічне значення мають роботи таких відомих представників юридичної науки права, як В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко, О. М. Бандурка, Д. М. Бахрах, Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, І. П. Голосніченко, С. Т. Гончарук, Є. В. Додін, Ю. М. Дьомін, Р. А. Калюжний, С. В. Ківалов, А. Т. Комзюк, Т. О. Коломoeць, В. К. Колпаков, В. Я. Настюк, В. Г. Перепелюк, О. П. Рябченко, А. О. Селіванов, Ю. М. Тодика, В. К. Шкарупа, М. Г. Шульга, О. М. Якуба та ін.

Вивчення сучасного правового досвіду, наукових досліджень та окреслення проблем адміністративно-правового впливу та примусу створить належні умови для повноцінного розвитку даного інституту та інтеграції вітчизняного законодавства до вимог Європейського союзу.

§ 1. Адміністративно-правовий вплив

Позитивним чином впливати на поведінку людей та направляти її в необхідному напрямку є основним проявом та особливістю права. Це обумовлюється можливістю права, як особливого явища, забезпечувати баланс інтересів

особи та суспільства, при якому індивід зможе себе вільно поводити, але при цьому не будуть допускатись соціально і суспільно-шкідливі діяння. Саме це слід вважати універсальним засобом для регулювання суспільних інтересів.

Досліджуючи питання функціонування правового впливу в суспільних відносинах, А. М. Денисова пропонує його визначати як один із проявів дії права на широке коло суспільних відносин, свідомість та поведінку суб'єктів за допомогою системи об'єктивних (правових) та суб'єктивних (психологічних, ідеологічних, моральних тощо) елементів, які складають механізм правового впливу та забезпечують його дієвість [20, с. 4].

Такий вплив може проявлятися у різних формах. Одним з різновидів слід вважати адміністративно-правовий вплив, що характеризується як загальними ознаками правового впливу, так і специфічними, притаманними лише йому властивостями, які обумовлені специфікою адміністративно-правових відносин. Співвідношення між поняттями «правовий вплив» та «адміністративно-правовий вплив» слід розглядати як відношення загального та частки. Це обумовлено колом суспільних відносин, на які розповсюджується вплив цих двох проявів права, оскільки адміністративно-правовий вплив стосується відносин адміністративно-правового характеру. У підручнику «Адміністративне право України» за редакцією професора В. Б. Авер'янова такими відносинами визначаються «ті, що виникають:

- у ході державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям;
- у ході діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг;
- у процесі внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій, а також у зв'язку з проходженням державної служби або служби в органах місцевого самоврядування;
- у зв'язку з реалізацією юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права;
- у ході застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність, щодо фізичних і юридичних осіб» [5, с. 71].

Таким чином, адміністративно-правовий вплив є наслідком дії права на особливі суспільні відносини, що носять адміністративно-правовий характер.

Крім того, адміністративно-правовий вплив характеризується особливим колом суб'єктів, на свідомість та поведінку яких він впливає. Дане коло окреслено рамками суб'єктів адміністративного права. Як доречно зазначає Фролов Ю. М., адміністративне право України характеризується великою кількістю суб'єктів, які мають різні повноваження та свої специфічні особливості [52, с. 551].

До таких суб'єктів слід віднести фізичних осіб, юридичних осіб, колективних суб'єктів (утворення), які не мають ознак юридичної особи, суб'єктів владних повноважень (в тому числі органи місцевого самоврядування) та їх посадових осіб. Це означає, що вплив може бути здійснений широким колом суб'єктів в межах їх компетенції, щодо об'єктів до яких він застосовується, як імперативним, так і диспозитивним шляхом.

Ще одним невід'ємним елементом, що характеризує будь-який різновид правового впливу, є його механізм, тобто сукупність різного роду елементів, що забезпечують його нормальне функціонування. Механізм адміністративно-правового впливу містить необхідний об'єм засобів, за допомогою яких виробляється бажана модель поведінки. А саме, це сукупність специфічних засобів правового впливу на свідомість і поведінку суб'єктів з метою формування правомірної поведінки шляхом усвідомлення змісту правових норм та ціннісних орієнтацій і формування позитивних мотивів активної правової поведінки. Адміністративно-правовий вплив може здійснюватися у різних сферах суспільного життя та виконувати різні функції (наприклад, виховну, правозахисну та ін.).

Слід також відмітити, що адміністративно-правовий вплив може здійснюватись в активній (передбачає безпосереднє використання засобів такого впливу в процесі їх здійснення) та пасивній (передбачає опосередкований вплив права на суспільні відносини) формах.

Враховуючи вищезазначене, що **адміністративно-правовий вплив** є вужчим поняттям по відношенню до правового впливу, можна на дати таке його визначення: це один із проявів дії права на відносини, що носять адміністративно-правовий характер, свідомість та поведінку суб'єктів адміністративного права за допомогою системи об'єктивних (правових) та суб'єктивних (психологічних, ідеологічних, моральних тощо) елементів, які складають механізм адміністративно-правового впливу та забезпечують його дієвість.

Механізмом реалізації адміністративного впливу є адміністративний примус. Цей метод впливу є допоміжним, здійснюється після використання та на підставі переконання.

Адміністративний примус є невід'ємною складовою системи державного управління, що застосовується, як правило, у поєднанні з іншими управлінськими прийомами в діяльності органів управління та їх посадових осіб.

Говорячи про адміністративний примус, необхідно в першу чергу зупинитись на проблемі використання цього терміна. Справа в тому, що в законодавстві України не те що відсутнє визначення цього поняття, а й взагалі в нормативних актах термін «адміністративний примус» не зустрічається, мовби він як правове явище і не існує. Лише інколи вживається термін «адміністративний вплив», який не можна цілком ототожнювати з примусом, адже про адміністративний вплив можна говорити також у випадках застосування ряду заходів переконання. Термін «адміністративний примус» практично не має «офіційного статусу», його сформульовано лише на доктринальному рівні. А саме, адмініст-

ративний примус розглядається як «владне, здійснюване в односторонньому порядку і в передбачених правовими нормами випадках, застосування від імені держави до суб'єктів правопорушень, заходів припинення правопорушення, запобіжних заходів щодо правопорушень та заходів відповідальності за порушення нормативно-правових положень» [27, с. 289].

Поняття адміністративного примусу в юридичній літературі не має однозначного визначення. Хоча аналіз цієї наукової категорії було зроблено у значній кількості колективних підручниках з адміністративного права, у наукових статтях на сторінках юридичних журналів та в монографічних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців. На думку одних науковців, примус – це засіб або сукупність способів, прийомів і засобів впливу на свідомість особистості, що мають на меті довести необхідність суворого дотримання законності. На думку інших, примус – психологічний прийом впливу, який має на меті призвести до внутрішнього засудження антигромадської поведінки і усвідомлення необхідності замінити його на краще. Іноді примус розглядають як процес логічного обґрунтування необхідності дотримання законів з метою досягнення їх усвідомленого виконання [21, с. 9].

Таке розмаїття обумовлено цілим рядом об'єктивних чинників. А саме, відсутністю нормативного визначення, хоча в Адміністративному кодексі УРСР 1927 р. регламентувались адміністративно-примусові заходи, але визначення адміністративного примусу не було закріплено. Сучасні дослідники неодноразово звертали увагу на необхідність та доречність прийняття єдиного нормативного акта про адміністративний примус, який би дав визначення поняття, ознак та засад його застосування [30, с. 134]. Крім того, серед заходів державного примусу загалом, заходи адміністративного примусу складають найбільшу групу, застосовуються з метою охорони практично всіх суспільних відносин багатьох галузей та відтворюють організаційно-владний потенціал держави.

Професор А. Є. Луньов ще в 1960 р. визначав, що в межах своєї компетенції певні органи державного управління мають право здійснювати адміністративний примус, тобто застосовувати до особи, яка здійснила адміністративний проступок, заходи впливу, не звертаючись до суду, у виді: накладення адміністративних стягнень за проступки; застосування інших заходів примусу (наприклад, медичного або технічного характеру); застосування заходів попередження з метою запобігання правопорушень та охороні інтересів держави і громадян [43, с. 139–140].

Адміністративно-правовий примус іноді розглядається як різновид державного примусу, часом ототожнювався з ним взагалі, часто розуміється і як антипод судового примусу. Окремі вчені, наприклад, такі як І. І. Євтихiev, В. А. Власов, С. С. Студенекин, В. М. Манохін, адміністративний примус розуміли як один із елементів адміністративної відповідальності, як саме застосування адміністративної санкції [25; 19; 43; 39].

Б. Т. Базилев, розкриваючи поняття державного примусу, підкреслює, що під державним примусом розуміється такий метод впливу держави на свідомість, волю і, отже, поведінку суб'єктів суспільного життя, який здатний направили її відповідно до державної волі. Це вимушена поведінка забезпечується або через загрозу покарання або шляхом застосування покарання чи інших заходів безпосереднього примусу, звернених на особистість суб'єкта, його свободу і діяльність, його майно [9, с. 7].

Досить обґрунтоване теоретичне положення було сформульоване стосовно адміністративного примусу та його видів М. І. Єропкіним, який серед різних видів державного примусу поряд з заходами кримінального покарання значне місце у зміцненні громадського порядку відвів адміністративному примусу [22, с. 8; 23, с. 118–120].

На думку Ю. М. Козлова, Л. Л. Попова, адміністративний примус забезпечує виконання правил поведінки, виражених в адміністративно-правових нормах. Це метод впливу держави на свідомість і поведінку осіб, які вчиняють протиправні вчинки, що виражаються у встановлених правовими актами негативних наслідках морального, матеріального та фізичного характеру, що мають на меті виправлення і перевиховання правопорушників, а також попередження нових правопорушень [6, с. 276].

Д. І. Бернштейн зазначає, що при визначенні адміністративного примусу слід взяти за основу обов'язок всіх осіб діяти відповідно до розпорядження правових норм, завжди бути готовими відзвітувати за виконання своїх правових обов'язків перед державними органами, а в разі невиконання (порушення) – «зазнати передбачені правом заходи державного примусу або інші заходи державного або громадського впливу, що застосовуються з метою перевиховання, попередження подібних порушень і відшкодування заподіяної шкоди» [15, с. 47]. Д. Н. Бахрах, у свою чергу, визначав адміністративно-правовий примус як особливий вид державного примусу, що полягає в застосуванні суб'єктами функціональної влади встановлених нормами адміністративного права примусових заходів у зв'язку з адміністративними правопорушеннями [11, с. 189].

М. І. Козюбра підкреслює, що примус виступає стримуючим фактором для всіх не законослухняних громадян і забезпечує загальний обов'язок виконувати правові норми [29, с. 18].

А. П. Ключниченко вважає, що адміністративний примус є різновидом правового примусу, оскільки застосування заходів адміністративного примусу строго регламентовано законом, здійснюється на підставі та на виконання закону [37, с. 38].

Свого часу П. І. Кононов зазначав, що в адміністративно-правовій науці склалися два основні підходи до питання про адміністративний примус. Представники першого підходу розглядали застосування заходів адміністративного примусу до особи тільки як реакцію держави на вчинене цією особою правопорушення (Д. Н. Бахрах, М. С. Студеникина та ін.) [13, с. 257–258; 42, с. 70]. На думку ж П. І. Кононова, адміністративний примус можливий, якщо держава

встановлює норми права, що визначають права і обов'язки суб'єктів суспільних відносин в різних сферах життя держави і суспільства, і передбачають механізм їх добровільної та адміністративно-примусової реалізації. А у разі відмови суб'єкта правовідносини від добровільної реалізації приписів норм права (дотримання прав інших осіб і виконання обов'язків, дотримання встановлених заборон) включається механізм примусової реалізації, тобто виникає адміністративний примус, що застосовується до цього суб'єкта. Таким чином, єдиною підставою для застосування заходів адміністративного примусу може бути відмова особи від добровільного виконання припису, що міститься у правовій нормі, тобто протиправна поведінка [35, с. 27–28].

Прихильники іншого підходу, такі як А. П. Коренев, А. П. Альохінта та ін., вважають, що адміністративний примус може застосовуватися до особи і при відсутності в діях протиправної поведінки, в цілях її попередження, а також для забезпечення суспільної безпеки [34, с. 209–210]. Прихильники цього підходу об'єднують в одну групу підстави для застосування правообмежувальних заходів і підстави для застосування заходів адміністративного примусу і відповідно змішують їх. Заходи адміністративно-правового примусу застосовуються в зв'язку з протиправною поведінкою особи і з метою її припинення, усунення шкідливих наслідків, а також виховання винного. Заходи адміністративно-правового обмеження, тобто адміністративно-попереджувальні, застосовуються до особи не у зв'язку з її протиправною поведінкою, а якщо є наявність потенційних або реальних загроз її безпеки, безпеки інших людей або держави, що викликаються причинами як природного і техногенного характеру, так і протиправною поведінкою інших осіб [35, с. 27–28].

Як особливий каральний засіб забезпечення і охорони правопорядку у сфері державного управління, що полягає у психічному, матеріальному або фізичному впливі на свідомість і поведінку людей визначають адміністративний примус Р. А. Калюжний, В. О. Терещук, В. К. Шкарупа [26, с. 90].

У свою чергу професор С. В. Ківалов дає таке визначення адміністративного примусу: «Адміністративний примус – вид державного примусу, який застосовується правомочними державними органами (посадовими особами) з метою попередження та припинення адміністративного проступку, а також забезпечення притягнення винного до адміністративної відповідальності» [2, с. 221].

На жаль, не зважаючи на вищезазначені думки вчених, їх різноманітність та іноді протиріччя адміністративно-правовий примус як родове поняття в подальшому не знайшло свого закріплення в нормах права та юридичній літературі. Враховуючи це, слід виділити основні характерні риси даного відокремленого поняття як теоретичного узагальнення, в якому слід відобразити ознаки того загального, що властиве всім видам державного примусу. Тому слід звернути увагу, що адміністративному примусу властиві ознаки державного примусу, але він має специфічні особливості, які відрізняють його від інших примусових заходів.

Як зазначає Ю. П. Битяк, адміністративний примус має низку характерних особливостей, а саме: «– адміністративний примус використовують у державному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у цій сфері державної діяльності; – механізм правового регулювання адміністративного примусу встановлює підстави й порядок застосування відповідних примусових заходів; – порядок застосування примусових заходів здебільшого регулюють норми адміністративного права, що включають норми законодавства або адміністративно-правові норми актів виконавчих органів; – застосування адміністративного примусу – це результат реалізації державно-владних повноважень органів державного управління, і лише у виключних, встановлених законодавством випадках, такі засоби можуть застосовувати суди (судді); – адміністративний примус використовують для: 1) запобігання вчиненню правопорушень; 2) припинення адміністративних проступків; 3) притягнення до адміністративної відповідальності» [1, с. 163–164].

Враховуючи думки вчених, до основних **ознак адміністративного примусу** слід віднести наступні:

1. *Встановлюється нормами адміністративного права.* Адміністративний примус стосується обмеження прав і свобод особи, тому він повинен бути передбачений чинним законодавством України. Особливо важливо нормативно визначати підстави, строки й порядок застосування заходів адміністративно-правового примусу, причому бажано систематизованими нормативними актами. Відповідно, і змінені вони можуть бути тільки з допомогою закону та інших нормативно-правових актів. Але, на сьогодні, недоліками правового регулювання адміністративно-правового примусу є розміщення нормативного матеріалу в різних нормативних актах та закріплення процедури застосування адміністративного примусу в підзаконних актах.
2. *Особливі підстави застосування.* Адміністративно-правовий примус застосовується як винятковий засіб забезпечення та охорони правопорядку, притягнення винних осіб до адміністративної відповідальності, спрямований на попередження і припинення можливих та вчинюваних правопорушень, недопущення та усунення шкідливих наслідків для особи і суспільства.
3. *Застосовується із специфічною метою.* Адміністративно-правовий примус направлений не тільки на попередження можливих правопорушень, припинення адміністративних проступків та інших правопорушень, а й недопущення та усунення можливих шкідливих наслідків різних надзвичайних ситуацій, а також притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб, забезпечення провадження по справам з адміністративних правопорушень, відновлення порушених прав та свобод, що існували до вчинення правопорушення тощо.
4. *Є абстрактним (безособовим) та носить загальний характер.* Адміністративний примус не відноситься до конкретної особи, ситуація стосується невідзначеного кола осіб, тобто всіх осіб, що знаходяться в однакових фактичних умовах, оскільки закони встановлюють загальні об'єктивні правила поведінки і не мають конкретного адресата. Крім того, носить сталий характер,

оскільки діє постійно і безпосередньо до свого скасування (об'єктивна юридична ситуація є постійною).

5. *Особливий суб'єктний склад.* Застосування адміністративного примусу знаходиться у сфері компетенції широкого кола суб'єктів владних повноважень та їх посадових осіб (органів державної виконавчої влади, суду, органів місцевого самоврядування тощо). Але слід відмітити, що така компетенція повинна бути визначена на законодавчому рівні. Крім того, примусові заходи застосовуються до осіб (фізичних та юридичних), які не перебувають у безпосередній залежності (підпорядкуванні) та не пов'язані службовими відносинами з суб'єктами, що мають право застосовувати примус. Причому простежується певна персоналізація примусу, що сприяє його виконанню шляхом впливу на моральну, матеріальну, організаційну та фізичну стать суб'єкта, щодо якого застосовуються адміністративно-примусові заходи.
6. *Це система заходів, що носять вольовий момент психологічного та фізичного впливу на свідомість та поведінку осіб.* Проявляються в широкому комплексі виховних, рекомендаційних, превентивних, відновлювальних та каральних заходів.

Узагальнюючи адитивні ознаки даної правової категорії, можна таким чином визначити **адміністративно-правовий примус** як особливий вид державного примусу, що встановлений нормами адміністративного права та є системою заходів впливу на свідомість та поведінку осіб, що здійснюється спеціально уповноваженими на те суб'єктами владних повноважень, з метою попередження правопорушення та/або можливих шкідливих наслідків, забезпечення провадження, відновлення порушених прав і свобод та притягнення винних осіб до відповідальності.

§ 2. Поняття та класифікація заходів адміністративно-правового примусу

Практичним компонентом адміністративно-правового примусу є поняття та класифікація його заходів. Щоб сформулювати поняття «адміністративно-правові заходи», доцільно розкрити зміст його ознак, у тому числі й шляхом порівняння з іншими категоріями. Слово «заходи» в академічному тлумачному словнику української мови розуміється як сукупність дій або засобів для досягнення, здійснення чого-небудь [46, с. 380]. Адміністративно-правові заходи іноді замінюють терміном «засади» та «засоби». Слово «засади», вживається в українській мові у таких значеннях: 1. Основа чогось; те головне, на чому ґрунтується, базується що-небудь; 2. Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки; 3. Спосіб, метод здійснення чого-небудь. Єдиного підходу до визначення понять «адміністративно-правові засоби» в літературі не існує. Згідно із словником [45, с. 326], засіб – це спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі. Як бачимо, в загальному вигляді під засобом можна розуміти те, що своїм застосуванням сприяє досягненню певної мети. Тому коли мова йде про систему приймів і способів здійснення адміністративно-правового

впливу держави у сфері охорони важливих для суспільства відносин, благ та інтересів, забезпечення правомірної поведінки, більш доречним буде використання поняття «адміністративно-правові заходи».

Адміністративно-правові заходи, будучи соціально-спрямованою діяльністю держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та органів місцевого самоврядування (їх посадових осіб), спрямовані, в першу чергу, на запобігання адміністративних правопорушень, виявлення причин та умов вчинення адміністративних проступків, ліквідацію факторів, які сприяли формуванню антигромадської установки особи, ліквідацію адміністративної деліктності як соціального явища, і забезпечення прав і свобод громадян.

Адміністративно-правові заходи є сукупністю владних, правообмежувальних за змістом психологічних або фізичних дій, які застосовують посадові особи державних органів на основі адміністративно-правових норм українського законодавства. Ці дії вчиняються незалежно від волі і бажання суб'єктів адміністративних правовідносин і передбачають спонукання відповідних осіб виконувати встановлені правила та адміністративні процедури. Саме тому адміністративно-правові заходи досить часто розглядаються науковцями (Д. Бахрах, О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Зуй, Л. Коваль, А. Комзюк тощо) у рамках дослідження адміністративного примусу.

Але адміністративно-правовий примус та адміністративно-правові заходи співвідносяться між собою як частина та ціле, оскільки адміністративно-правові заходи не тільки примусові заходи адміністративного впливу, а ще й містять цілий комплекс заходів організаційно-правового характеру, які спрямовані на невизначене коло осіб, заходи з організації комплексної діяльності щодо виявлення правопорушень та усунення їх причин та умов, вироблення стратегічних, тактичних та методологічних завдань означеної діяльності та створення умов для правомірного функціонування державного апарату. Заходи адміністративно-правового примусу – це ефективний та розгалужений комплекс зовнішніх форм прояву адміністративно-примусової органів для забезпечення правопорядку.

Переважає більшість вчених (Д. Бахрах, О. Бандурка, Ю. Битяк, В. Зуй, С. Ківалов, Л. Коваль, А. Комзюк тощо) розглядають всі заходи адміністративно-правового примусу як спосіб охорони правопорядку від неправомірної та небажаної поведінки [11, с. 40]. Як зазначає в своїй монографії Алфьоров С. М., серед організаційно-правових заходів адміністративного примусу прийнято виділяти: 1) організаційні заходи, спрямовані на виявлення причин та умов правопорушень; 2) організаційні заходи, спрямовані на усунення причин та умов правопорушень; 3) організаційні заходи щодо вироблення стратегічних, тактичних та методологічних завдань діяльності органів влади із протидії правопорушень; 4) організаційні заходи, спрямовані на створення умов для правомірного функціонування служб та підрозділів органів влади в межах та на підставі закону [8, с. 82].

Серед ознак, притаманних адміністративно-правовим заходам, більшість науковців виділяють ознаки, характерні адміністративному впливу та примусу. А саме такі як:

- *особливе нормативно-правове регулювання* як окремих видів адміністративно-правових заходів, так і системи в цілому (визначаються підстави та порядок застосування). Наприклад, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України, Закон України «Про національну поліцію», Закон України «Про національну гвардію», Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» тощо;
- *використовуються в державному управлінні для охорони суспільних відносин*, що виникають в тій чи іншій сфері державної діяльності;
- *мають обов'язковий, владний характер*, здійснюються в односторонньому порядку лише у передбачених правовими нормами випадках, і полягають у застосуванні від імені держави особливих способів впливу на свідомість та волю особи з метою попередження та припинення правопорушень;
- *застосовуються в примусовому порядку*, не залежно від волі й бажання суб'єкта, до якого застосовуються. Причому застосовуються до осіб не підпорядкованих органу (посадовій особі), який його використовує;
- *особливий суб'єктний склад*. А саме, множинність органів та посадових осіб, яким надано право на їх застосування (в тому числі при застосуванні заходів адміністративного примусу) та широке коло осіб, до яких можуть застосовуватися дані заходи (як фізичних, так і юридичних осіб). Причому адміністративно-правові заходи застосовуються не тільки до правопорушників чи осіб, схильних до вчинення правопорушень, а також до законослухняних осіб.
- *це система прийомів та способів здійснення адміністративно-правового впливу*, що формуються на засадах необхідного збалансування закладеного в них примусового та заохочувального потенціалу;
- адміністративні заходи *є універсальними способами запобіжного впливу*, оскільки полягають у використанні двох взаємопов'язаних методів – переконання і примусу;
- *характеризуються багаточільовою спрямованістю заходів впливу*: а) заходи забезпечення правомірної поведінки суб'єктів правовідносин; б) заходи попередження правопорушень; в) заходи припинення правопорушення; г) покарання за вчинене протиправне діяння. Причому кожному виду адміністративно-правових заходів притаманні спеціальні тактичні цілі їх застосування, в яких відображаються особливості впливу певного заходу, його призначення в процесі регулювання правовідносин;
- адміністративно-правові заходи *є своєрідною профілактикою* більш суспільно-небезпечної, злочинної поведінки та застосовуються з метою охорони правопорядку.

Отже, **адміністративно-правові заходи** можна визначити як систему державно-владних прийомів та способів здійснення адміністративно-правового впливу, що здійснюється в односторонньому порядку лише у передбачених

правовими нормами випадках, спеціально уповноваженими на те суб'єктами, з метою запобігання, виявлення та припинення протиправної поведінки, відвернення можливих шкідливих наслідків, відновлення правового становища та в разі необхідності притягнення винних до відповідальності [50, с. 188].

Системне уявлення про адміністративно-правові заходи допомагає глибше зрозуміти їх правоохоронну сутність, потребує спеціальної систематизації та стабільного закріплення у законодавстві.

В силу відсутності в Україні нормативно-правового акта, який би визначав дефініцію адміністративно-правового примусу та закріплював систему його заходів, склалася ситуація, коли існує стільки різновидів класифікацій, скільки точок зору висловлено науковцями.

Іноді заходи примусового характеру розглядаються під кутом зору їх зв'язку з правопорушенням та юридичною відповідальністю та класифікують за цією ознакою на такі групи як: еквівалентні заходи (замінюючи юридичну відповідальність); заходи, які упереджують правопорушення; заходи, які припиняють правопорушення; заходи, які забезпечують можливість юридичної відповідальності та досягнення її цілей; заходи, що не обов'язково пов'язані з правопорушенням; заходи, не пов'язані з правопорушенням [40, с. 40]. Беручи це за критерій, заходи адміністративного примусу, як різновиду державного примусу, слід розрізняти відносно протиправної дії. Тобто розглядати види заходів, що застосовуються до вчинення адміністративного правопорушення (метою є запобігання, попередження та виявлення правопорушень, забезпечення правопорядку, функцій контролю тощо), під час вчинення (метою є припинення правопорушення) та після вчинення (метою виступає необхідність забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та притягнення винних до відповідальності).

Досить довго за радянських часів панував розподіл заходів адміністративного примусу лише на дві групи: адміністративні стягнення та адміністративно-запобіжні заходи. Але дана класифікація є недосконалою, оскільки друга група була досить неоднорідною, включала досить різні за правовою природою адміністративно-правові заходи та носила виключно описовий характер [51, с. 138–139].

Аналіз наукової юридичної літератури дозволяє констатувати, що до цього часу досить актуальною залишається класифікація, яка була запропонована ще у 1957 р. М. І. Єропкіним (уточнив у 1963 р.), в основу якої покладено мету застосування заходів адміністративного примусу. Пізніше, у 1973 р., адміністративний примус характеризується вже як конкретний вид державного примусу, а також розрізняють наступні заходи адміністративного примусу з посиланням на класифікацію Єропкіна М. І.: заходи запобігання; заходи адміністративного припинення; адміністративні стягнення [23, с. 118].

На сьогоднішній день існують різні точки зору як щодо кількості видів адміністративного примусу, так і назв окремих його груп.

На думку Т. О. Коломoeць, класифікацію системи заходів адміністративно-правового примусу слід здійснювати за кількома критеріями в декілька етапів [31, с. 20]. Спочатку, залежно від підстав застосування, слід виділити дві підсистеми однорідних заходів: заходи, пов'язані з протиправними діяннями, і заходи, застосування яких не пов'язане із протиправними діями (запобіжні заходи). Далі, обравши критерієм безпосередньо мету застосування, заходи, пов'язані з протиправними діяннями, він поділяє на адміністративні стягнення та заходи адміністративного припинення, а примусові заходи не пов'язані із протиправними діями, на такі, що пов'язані з надзвичайними ситуаціями та запобіжні заходи. І нарешті, заходи адміністративного припинення залежно від характеру дії слід поділяти на відновлювальні, забезпечувальні і власне заходи припинення [49, с. 256].

Д. М. Бахрах, у свою чергу, поділяє заходи адміністративного примусу на три види: адміністративно-відновні заходи, заходи адміністративного примусу та адміністративні стягнення [13, с. 13]. Однак варто зазначити, що іноді в його працях зустрічається четвертий вид – заходи адміністративно-процесуального забезпечення (примусу). А. Арбузкін має схожу точку зору. Як відмічає Л. А. Тенкач, на відміну від попередніх авторів В. К. Шкарупа зазначає, що для діючої правової системи характерні такі основні види державного примусу, як заходи припинення; заходи попередження; заходи правовідновлення, юридична відповідальність [48, с. 231].

Іншої точки зору щодо класифікації цих заходів притримується В. К. Колпаков. Він поділяє заходи адміністративного примусу на три групи: заходи адміністративного попередження; запобіжні адміністративні заходи; заходи відповідальності за порушення нормативно-правових положень [32, с. 198], розмежовуючи запобіжні та попереджувальні заходи.

На заходи адміністративного попередження, заходи припинення проступків і адміністративні стягнення поділяють адміністративний примус Ю. П. Битяк та В. В. Зуй. Подібну класифікацію заходів адміністративно-правового примусу з урахуванням призначення пропонує О. Бандурка, поділяючи їх на адміністративно-запобіжні, заходи адміністративного припинення та адміністративні стягнення [10, с. 18–19]. Представники одеської правової школи Л. Р. Біла-Тіунова, Є. Л. Додін, С. В. Ківалов та Л. Коваль притримуються схожої точки зору, вважаючи що застосування спочатку заходів запобігання, потім – заходів припинення правопорушень і лише тоді заходів стягнення є логічним [7, с. 68; 28, с. 211; 36, с. 251].

На думку С. Т. Гончарука, класифікувати заходи адміністративного примусу слід з урахуванням цільового призначення, способу правоохоронного впливу на суспільні відносини та правових наслідків такого впливу. Враховуючи це, до першої групи адміністративно-примусових заходів слід віднести заходи попередження і виявлення правопорушень, а також забезпечення громадської безпеки; до другої – заходи припинення і адміністративно-процесуального забез-

печення; до третьої – заходи адміністративного стягнення і відновлення [7, с. 154]. Як відмічає в своїй статті Л. І. Сопільник, І. П. Голосніченко поділяє заходи адміністративного примусу в залежності від мети призначення на три групи: 1) адміністративно-попереджувальні заходи; 2) заходи адміністративного припинення та забезпечення адміністративного провадження; 3) адміністративні стягнення [44, с. 155].

Певної уваги заслуговує думка російського вченого С. В. Тихомирова, який виділяє серед заходів адміністративно-правового примусу заходи адміністративного попередження, заходи забезпечення провадження у справі про адміністративні правопорушення та заходи адміністративної відповідальності, оскільки їх метою є припинення правопорушення й забезпечення умов для своєчасного та правильного розгляду справи, а також виконання постанови про накладання стягнення [47, с. 193].

А. Комзюк зауважує, що під час аналізу заходів адміністративного примусу правильним є підхід до їх класифікації не тільки з погляду мети, способу забезпечення правопорядку, а й з урахування суто правових факторів, які в сукупності можуть становити критерій для більш детальної класифікації [32, с. 54]. А також, на його думку, це повинно бути чітке системно-структурне співвідношення, в основі якого покладено усталенні функціональні зв'язки. Тому необхідно враховувати всі обставини, пов'язані з правовою регламентацією підстав, умов, порядку й кінцевої мети їх застосування. Таким чином, заходи адміністративного примусу можна кваліфікувати за більш широким колом ознак: способом забезпечення правопорядку, метою застосування, фактичними підставами застосування, правовими наслідками застосування, процесуальними особливостями здійснення тощо. Причому слід використовувати кілька критеріїв, оскільки це дає можливість глибше зрозуміти сутність кожного заходу адміністративного примусу та визначити місце в системі в цілому.

Враховуючи зроблений аналіз, більшість науковців *заходи адміністративного примусу в юридичній літературі традиційно умовно поділяються на три групи:*

- 1) адміністративно-попереджувальні заходи (перевірка документів, огляд, внесення подання про усунення причин правопорушень тощо);
- 2) заходи адміністративного припинення (адміністративне затримання, вилучення речей та документів, примусове лікування, відсторонення від керування тощо);
- 3) адміністративні стягнення (попередження, штраф, позбавлення спеціального права, адміністративний арешт тощо). При цьому, слід зауважити, що окремі заходи можуть мати чітко визначену мету застосування або багатоцільове призначення.

Але у деяких науковців прийнято виділяти п'ятичленну класифікацію заходів адміністративного примусу. Так, О. Миколенко ділить заходи адміністративного примусу на: адміністративно-запобіжні заходи, заходи адміністративного припинення, заходи адміністративної відповідальності, заходи забезпечення

ня провадження у справах про адміністративні правопорушення (адміністративні заходи процесуально-забезпечувального характеру), адміністративно-відновлювальні заходи [41, с. 9–11].

Всі вищеназвані підходи до класифікації примусових заходів мають право на своє існування, але доречніше все ж таки розрізняти їх в залежності від мети застосування. Оскільки адміністративно-правові заходи носять соціальну спрямованість діяльності держави, її органів та їх посадових осіб, громадських організацій та органів місцевого самоврядування (їх посадових осіб). Їх основне призначення – запобігання адміністративних правопорушень, виявлення причин та умов вчинення адміністративних проступків, ліквідація факторів, які сприяли формуванню антигромадської установки особи, ліквідація адміністративної деліктності як соціального явища, і забезпечення прав і свобод громадян. Крім того, окремі заходи можуть мати подвійну мету та багатоцільове призначення, або чітко визначені цілі застосування.

Таким чином, класифікація заходів адміністративного примусу дозволяє більш чітко з'ясувати їх цільове призначення і юридичну природу, здійснити аналіз стану правового регулювання і практики застосування цих заходів, свідчить про їх різноманітність і дає змогу доцільно варіювати ними, поєднувати з іншими заходами впливу. Але існує певна проблематика при класифікації заходів адміністративного примусу. Так, вчені відносять одні й ті ж заходи адміністративного примусу до різних класифікаційних груп або виділяють ті заходи, що не можна вважати адміністративно-примусовими чи навпаки заперечують існування примусу у деяких заходів, що загальноновизнані адміністративно-примусовими.

§ 3. Види заходів адміністративного примусу

Заходи адміністративно-правового примусу пов'язані з певними обмеженнями прав та свобод особи, тому підстави, порядок використання та застосування відповідних заходів потребує належного правового регулювання, створення та удосконалення відповідних правових засад.

Розглянемо більш детально окремі з них.

Чітко виражений превентивний характер притаманний адміністративно-попереджувальним заходам, оскільки вони направлені на недопущення можливих правопорушень та запобігання шкідливим наслідкам будь-яких надзвичайних ситуацій (катастроф, аварій, стихійних лих тощо). Крім того, у Кодексі України про адміністративні правопорушення існує спеціальна стаття (ст. 6 «Попередження адміністративних правопорушень»), яка передбачає здійснення профілактичних заходів, визначає їх мету і суб'єктів. Але значна кількість заходів, що відносять до адміністративно-попереджувальних, мають іншу юридичну природу. А саме, спрямовані не на попередження правопорушення, а на встановлення особи правопорушника або на виявлення самого факту правопорушення (наприклад, перевірка документів у громадян, входження працівників поліції на земельні ділянки, в жилі приміщення громадян тощо).

Дані заходи передують застосуванню інших заходів примусу, спрямованих вже проти винних у вчиненні певних порушень осіб. Вони застосовуються у різних галузях державної діяльності, але у своїй більшості мають галузевий (відомчий) профіль. Застосовуються різними суб'єктами, які здійснюють компетенцію контрольно-наглядового характеру, але можуть застосовуватися і органами із загальною управлінською компетенцією.

Оскільки адміністративно-попереджувальні заходи є елементом адміністративного примусу, то вони здійснюються в примусовому порядку, тобто в процесі односторонньої реалізації владних повноважень. Але серед усіх визначених чинним адміністративним законодавством владно-примусових заходів найменше обмежують права і свободи осіб. Вони забезпечують позитивне, організоване функціонування правовідносин шляхом усунення, недопущення виникнення умов для вчинення правопорушень, при умові, що протиправні наміри не набули активної форми. Ці заходи полягають у моніторингу, перевірці дотримання законодавства та вжитті невідкладних дій щодо недопущення у подальшому протиправної поведінки.

Підставами застосування цих заходів іноді є причини, що об'єктивно не залежать від суб'єкта та його поведінки (наприклад, реквізиція може застосовуватися при стихійному лихові; використання посадовими особами транспортних засобів, що належать організаціям та громадянам, має місце в разі необхідності переслідування злочинця тощо). Підставами застосування інших попереджувальних заходів може бути настання умов, які, хоч і не є результатом вчинення конкретного правопорушення особою, але безпосередньо пов'язані з його попередньою поведінкою, яка вказує на можливість вчинення правопорушення (наприклад, вилученні мисливської та іншої вогнепальної зброї і боєприпасів до неї при систематичному порушенні громадського порядку та зловживанні спиртними напоями, або застосування адміністративного нагляду).

Таким чином, **адміністративно-попереджувальні заходи** – це сукупність примусових засобів та способів превентивного характеру, що застосовуються спеціально на це уповноваженими суб'єктами владних повноважень з метою попередження можливих правопорушень, обставин, що загрожують громадській та особистій безпеці осіб та запобіганню інших шкідливих наслідків надзвичайних ситуацій.

Свого часу, серед адміністративно-попереджувальних заходів М. І. Єропкін виділяв три підгрупи (залежно від призначення і характеру обмеження): ті, що спрямовані на попередження правопорушень; ті, що перешкоджають ухиленню суб'єктів від виконання обов'язків та попереджувально-лікувальні [24, с. 169]. В свою чергу до загальних способів попередження Ю. П. Битяк відносить способи виховного характеру, контролю і нагляду, звернення громадян та примусу [16, с. 217].

У зв'язку з різноманітними напрямками публічного адміністрування окреслити весь перелік адміністративно-попереджувальних заходів доволі складно.

Але аналіз нормативних актів і спеціальної літератури дає можливість визначити приблизний перелік заходів адміністративного попередження:

- 1) перевірка документів (наприклад, ст. 32 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, Митний Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI);
- 2) взяття на облік і офіційне застереження осіб про неприпустимість протиправної поведінки (наприклад, ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 3) особистий огляд і огляд речей (наприклад, ст. 264 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X);
- 4) поверхнева перевірка (наприклад, ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 5) внесення подань до державних органів, підприємств, установ, організацій, посадовим особам про необхідність усунення причин та умов, які сприяли вчиненню правопорушень (наприклад, Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, ст. 39 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII, ст. 8 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V);
- 6) тимчасове обмеження доступу громадян на окремі ділянки місцевості (блокування районів місцевості, окремих споруд та об'єктів) (наприклад, ст. 18 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» від 04.03.1998 № 160/98-ВР, ст. 24 Закону України «Про державний кордон України» від 04.11.1991 № 1777-XII, ст. 36 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 7) обстеження (огляд) вантажів, багажу, транспортних засобів, зброї і боєприпасів, різних об'єктів з приводу відповідності їх різним вимогам (наприклад, ст. 16 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III, ст. 30 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000 № 1645-III);
- 8) обмеження (заборона) руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг (наприклад, ст. 26, 26-1 Закону України «Про дорожній рух» від 30.06.1993 № 3353-XII, ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 9) адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі (наприклад, ст. 3, Розділ 2 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 01.12.1994 № 264/94-ВР);
- 10) поліцейське піклування (ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 11) використання транспортних засобів, а також засобів зв'язку, які належать підприємствам, установам, організаціям (наприклад, ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 12) печатування вимірювальних приладів та пристроїв (наприклад, Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 05.06.2014 № 1314-VII, Закон України «Про основні засади державного нагляду

- (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V, Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» від 02.12.2010 № 2735-VI);
- 13) опечатування приміщень, які використовуються як каси, місця зберігання документів, товарно-матеріальних цінностей (наприклад, Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 № 2135-XII, Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
 - 14) вилучення для проведення аналізу проб продукції, призначеної для реалізації населенню (наприклад, Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» від 08.06.2000 № 1809-III, Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 р.);
 - 15) примусовий привід для проведення медичного обстеження (ст. 13 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 № 62/95-BP);
 - 16) карантин (наприклад, ст. 13 Закону України «Про ветеринарну медицину» від 25.06.1992 № 2498-XII, ст. 17 Закону України «Про режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III);
 - 17) припинення або тимчасова заборона перевезення (переміщення) підконтрольних вантажів через державний кордон (наприклад, ст. 13 Закону України «Про ветеринарну медицину» від 25.06.1992 № 2498-XII);
 - 18) відвідування підприємств, установ і організацій, проникнення до житла чи іншого володіння особи (наприклад, ст. 38 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, ст. 13 Закону України «Про ветеринарну медицину» від 25.06.1992 № 2498-XII, ст. 39 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII) тощо.

Таким чином, суб'єкти владних повноважень, застосовуючи адміністративно-попереджувальні заходи гарантують, забезпечують, створюють необхідні умови для своєчасного і належного дотримання норм діючого законодавства, а також відвертають можливі посягання на правопорядок, запобігають настанню небажаних наслідків, шкоди економічним, культурно-історичним та іншим охоронюваним інтересам держави, суспільства громадян України.

Серед засобів адміністративного примусу заходи адміністративного припинення, що використовують у адміністративному порядку, найчисленніші. Їх застосування обумовлено потребою швидкого й ефективного припинення посягань на інтереси окремих громадян, держави та громадських об'єднань [1, с. 166]. Припиняти, в етимологічному сенсі, – означає переривати яку-небудь дію, процес, стан, що триває, змушувати кого-небудь перестати робити щось, поводити себе відповідно до встановленого порядку, не давати безчинствувати. Це означає, що припинення не можливо без наявності певного процесу у часі. Заходи адміністративного припинення також спрямовані на певні дії. Во-

ни здатні самостійно і оперативно вирішувати конфліктну ситуацію, переривати протиправні діяння.

Заходи адміністративного припинення мають особливу мету застосування, оскільки направлені на припинення порушень правових норм, на створення умов для подальшого притягнення винних до відповідальності, усунення шкідливих наслідків правопорушення та відновлення правомірного стану. Отже, **адміністративні заходи припинення** – це примусове зупинення правопорушень, спрямоване на недопущення та попередження можливих шкідливих наслідків і забезпечення застосування до винних осіб адміністративних стягнень. Причому вони можуть застосовуватися для припинення не тільки адміністративних проступків, а й кримінальних правопорушень.

Враховуючи багатоманітність заходів адміністративного припинення в адміністративно-правовій науці ведеться дискусія щодо їх класифікації. Так, Є. О. Безсмертний в якості критерію виділяє об'єкт впливу [17, с. 11]. А. Т. Комзюков у свою чергу поділяє заходи припинення за характером сфери застосування на заходи загального та спеціального призначення, а загальні – на самостійні та допоміжні (в залежності від мети застосування) [32, с. 154]. Так само вважає й Т. О. Коломєць [4, с. 166]. Загальні, спеціальні, процесуальні заходи адміністративного припинення виділяють Д. М. Бахрах та С. В. Ківалов [14, с. 354; 2, с. 216]. Заслуговує на увагу точка зору Н. В. Хорошак. Він розрізняє заходи, що застосовуються безпосередньо до правопорушника (особисті), виділяє заходи майнового, технічного та медично-санітарного характеру. Крім того, звертає увагу на наявність заходів, пов'язаних із дією ліцензійно-дозвільної системи та заходи спеціального або виняткового призначення [53, с. 30–31].

Враховуючи думки різних вчених та аналіз нормативно-правової бази, до заходів адміністративного припинення слід віднести:

- 1) вимога припинити протиправну поведінку (наприклад, ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, ст. 10 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку та державного кордону» від 22.06.2000 № 1835-III, ст. 20 Закону України «Про державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 № 661-IV);
- 2) привід осіб, які ухиляються від явки до різних державних органів та установ (суду, прокуратури, охорони здоров'я, внутрішніх справ, військових комісаріатів тощо) (наприклад, ст. 272 Кодексу адміністративного судочинства від 06.07.2005 № 2747-IV, ст. 140 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 № 4651-VI);
- 3) адміністративне затримання, не пов'язане із здійсненням провадження в справах про адміністративні правопорушення;
- 4) зупинка транспортних засобів (наприклад, ст. 35 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, ст. 20 Закону України «Про державну прикордонну службу України» від 03.04.2003 № 661-IV);
- 5) тимчасове затримання транспортних засобів (наприклад, ст. 265-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, ст. 511 Митного Кодексу України від 13.03.2012 № 4495-VI)

- 6) заборона чи зупинення певних робіт або експлуатації різних об'єктів (ст. 39 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992 № 2694-XII, ст. 42 Закону України «Про санітарне та епідемічне благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-XII);
- 7) право опечатувати каси та касові приміщення, склади, архіви в разі виявлення порушень законодавства з фінансових питань (наприклад, ст. 350 Податкового Кодексу України від 02.12.2010 № 2755-VI);
- 8) доставляння порушника в поліцію, громадський пункт охорони правопорядку, приміщення виконавчого комітету селищної, сільської ради, службове приміщення воєнізованої охорони (наприклад, ст. 259 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X);
- 9) адміністративне затримання (наприклад, ст. 261 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, ст. 507 Митного Кодексу України від 13.03.2012 № 4495-VI, ст. 37 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 10) особистий огляд і огляд речей (наприклад, ст. 264 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, ст. 513 Митного Кодексу України від 13.03.2012 № 4495-VI, ст. 34 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 11) тимчасове вилучення посвідчення водія (наприклад, ст. 265-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X);
- 12) вилучення речей і документів (наприклад, ст. 265 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, ст. 511 Митного Кодексу України від 13.03.2012 № 4495-VI, ст. 8 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V);
- 13) відсторонення водіїв від керування транспортними засобами та огляд їх на стан сп'яніння (наприклад, ст. 266 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X, ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII);
- 14) заходи фізичного впливу (наприклад, ст. 42, 44 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, ст. 15, 16 Закону України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 № 876-VII);
- 15) застосування спеціальних засобів (наприклад, ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, ст. 17 Закону України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 № 876-VII);
- 16) використання вогнепальної зброї (наприклад, ст. 46 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, ст. 18 Закону України «Про Національну гвардію України» від 13.03.2014 № 876-VII) тощо.

Найбільш суворим заходом адміністративно-правового примусу прийнято вважати **адміністративну відповідальність**. Причому це найбільш складна, об'єктивна і докладно регламентована група адміністративно-правових відносин, які утворюють окремий інститут адміністративного права – адміністративну відповідальність. Так, наприклад, В. Котюк визначає адміністративну від-

повідальність безпосередньо як захід державного примусу, який дістає вияв у позбавленні певних соціальних благ правопорушника за адміністративний проступок. Такої ж думки притримуються й інші вчені (Г. Забарний, В. Колпаків, О. І. Миколенко тощо) [26; 32; 41].

Свого часу Г. П. Бондаренко так визначав адміністративну відповідальність: «Це форма реагування держави на правопорушення, яке виявляється в застосуванні повноважними державними органами, службовими особами, громадськістю до винної особи адміністративних санкцій у межах і порядку, встановлених законодавством; це обов'язок правопорушника звітувати за свою протиправну поведінку і претерпівати за неї несприятливі наслідки, що передбачені санкцією правової норми» [18, с. 84]. У свою чергу Д. М. Лук'янець визначає адміністративну відповідальність як «відносини, що виникають між органами виконавчої влади і фізичними або юридичними особами (за умов відсутності між ними відносин службового підпорядкування) з приводу вчинення останніми передбачених законодавством протиправних діянь і полягають у застосуванні до них в адміністративному порядку передбачених законом стягнень» [38, с. 34].

Т. Коломоєць розглядає адміністративну відповідальність як «різновид правової відповідальності, специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (насамперед адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку» [4, с. 17].

На сучасному етапі адміністративна відповідальність більшістю вчених не розцінюється здебільшого як вид управлінської діяльності, як одна з управлінських функцій (функція контролю) [38, с. 28; 32, с. 313]. Вона все більше сприймається як самостійний правовий засіб охорони та захисту відповідних суспільних відносин та специфічна форма державно-правового реагування на певну категорію визначених в законі адміністративних проступків.

Аналізуючи ознаки адміністративної відповідальності, вчені дають свої визначення і характеристику її особливостей. З точки зору одних, – це застосування до правопорушника заходів примусу (А. Коваль, Ю. Битяк, В. Зуй та інші); згідно з думкою інших – це визначення обмежень майнових, а також особистих благ і інтересів за здійснення адміністративних правопорушень (Є. Герасименко, Є. Додін, А. Комзюк та інші); а згідно з третьою, адміністративна відповідальність – це сукупність адміністративних правовідносин, які виникають у зв'язку із застосуванням до суб'єкта проступку адміністративних стягнень (І. Голосніченко та інші) [16; 32; 28].

Аналізуючи адміністративну відповідальність як сукупність особливих адміністративно-правових заходів можна погодитись з думкою О. І. Миколенко, який відносить до заходів адміністративної відповідальності адміністративні стягнення, що застосовуються до фізичних осіб, заходи впливу, що застосову-

ються до неповнолітніх, та адміністративні стягнення, що застосовуються до юридичних осіб [41, с.10].

На сучасному етапі розвитку адміністративно-правової науки очевидним є необхідність вдосконалення інституту адміністративної відповідальності. Можна окреслити проблеми даної категорії та визначити наступні напрямки вдосконалення.

По-перше, є необхідним удосконалення матеріальних та процесуальних норм права. Це обумовлено постійним розширенням кола суспільних відносин, які підлягають захисту адміністративними санкціями (наприклад, в рамках декриміналізації, боротьби з корупційними правопорушеннями тощо). Крім того, існує велика кількість законодавчих та інших нормативно-правових актів, що встановлюють адміністративну відповідальність за вчинення адміністративних проступків. Причому вони характеризуються розпорошеністю значної кількості нормативно-правового матеріалу (посилання на адміністративну відповідальність за вчинення правопорушень, передбачених КпАП України, містяться у понад 120 законах та підзаконних актах; діють норми, що встановлюють адміністративну відповідальність у міжгалузевих законодавчих актах – Повітряний, Митний кодекси, закони України «Про надзвичайний стан», «Про охорону державного кордону» та ін.). Важливою проблемою також є дія норм КпАП України, що не в повній мірі відповідає вимогам сьогодення, оскільки сам кодекс є ухваленим ще за радянських часів та за період його дії було прийнято близько 200 законів, що внесли відповідні зміни та доповнення до нього, не говорячи про зміни інших законодавчих актів з цих питань, які на практиці законодавець та інші суб'єкти нормотворчості вже прийняли і продовжують приймати.

По-друге, потребує удосконалення адміністративної відповідальності фізичних та юридичних осіб (залежно від суб'єкта відповідальності). На сьогоднішній день правовий статус юридичних осіб як суб'єктів адміністративної відповідальності в діючому КпАП України не має чіткого визначення. Але в умовах ринкової економіки чинне законодавство передбачає притягнення до відповідальності не тільки фізичних, а й юридичних осіб. Тому необхідно закріпити загальні засади такої відповідальності та встановити механізм притягнення юридичних осіб до адміністративної відповідальності, чітко визначити органи, уповноважені накладати адміністративні стягнення на юридичних осіб, та порядок провадження в справах про адміністративні правопорушення. Крім того, значної уваги потребує вдосконалення системи адміністративних стягнень до фізичних осіб та заходів впливу до неповнолітніх.

По-третє, є необхідним удосконалення інституту адміністративної відповідальності в окремих сферах управлінської діяльності (залежно від сфер застосування адміністративної відповідальності).

Деякі вчені-адміністративісти, такі як В. В. Лазарєва, Л. Л. Попова, Л. М. Розіна тощо, висловлюють думку про існування ще однієї самостійної групи заходів адміністративного примусу – *адміністративно-процесуального забезпе-*

чення (примусу) [48, с. 232]. Таку групу заходів примусу слід виділяти, але вони є специфічним різновидом заходів адміністративного припинення загального призначення, а не примусу взагалі, тобто це не вид примусу, а його підвид. Це обумовлено їх особливим призначенням, оскільки вони не самостійні, допоміжні заходи впливу, застосуванням яких забезпечується створення умов для притягнення правопорушники до адміністративної відповідальності.

Висновки

Дослідивши адміністративно-правовий вплив на поведінку осіб, слід відмітити важливе значення даного явища, що направлене на забезпечення балансу інтересів особи, суспільства і держави. Це специфічна дія права на адміністративно-правові відносини, активного та пасивного характеру, правовими, психологічними, ідеологічними, моральними та іншими засобами, що здійснюється спеціально уповноваженими суб'єктами владних повноважень.

Адміністративно-правовий вплив здійснюється значною мірою через адміністративний примус. Але дефініція адміністративного примусу в нормативно-правових актах не закріплена. Це обумовило різноманіття підходів та поглядів щодо розуміння даної категорії. Тому поняття адміністративно-правового примусу доречно визначати, аналізуючи його адитивні ознаки, такі як: нормативна визначеність, підстави та мета застосування, загальність та абстрактність, особливий суб'єктний склад та особлива система заходів.

Практичною складовою адміністративно-правового примусу є сукупність його заходів, які співвідносяться з примусом як частка та ціле. Це обумовлено порядком здійснення, оскільки застосовуються в односторонньому порядку лише у передбачених правовими нормами випадках, спеціально уповноваженими на те суб'єктами. Заходи адміністративного примусу слід розуміти як систему державно-владних прийомів та способів здійснення адміністративно-правового впливу. Вони мають на меті запобігання, виявлення та припинення протиправної поведінки, відвернення можливих шкідливих наслідків, відновлення правового становища та, в разі необхідності, притягнення винних до відповідальності.

На сьогодні система заходів адміністративно-правового примусу є досить розгалуженою. Тому існують різноманітні точки зору щодо їх класифікації. Найбільш обґрунтованою та вживаною є їх розподіл в залежності від мети на адміністративно-попереджувальні заходи, заходи адміністративного припинення та адміністративну відповідальність. Підстави, порядок використання та застосування відповідних заходів потребує належного правового регулювання, створення та удосконалення відповідних правових засад, оскільки вони пов'язані з певними обмеженнями прав та свобод особи.

Список використаних джерел:

1. Адміністративне право України: підручник / [Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Дьяченко О. В. та ін.]. – К.: Юрінком Інтер 2007. – 544 с.

2. Адміністративне право України: підручник / За заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 920 с.
3. Адміністративне право України: підручник. – Вид. 2, змін. та доп. / За заг. ред. Т. О. Коломoeць. – К., Істина, 2012. – 528 с.
4. Адміністративне судочинство: підручник / [Т. О. Коломoeць, Ю. В. Пирожкова, О. О. Газенко та ін.] за заг. ред. Т. О. Коломoeць; Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний ун-т» Міністерства освіти і науки України. – К.; Запоріжжя: Істина, 2009. – 344 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: У двох томах: Том 1 / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.
6. Алевин А. П. Административное право Российской Федерации: учебник / А. П. Алевин, А. А. Кармолицкий, Ю. М. Козлов. – М.: Зерцало, 1998. – 276 с.
7. Адміністративне право України в умовах реформування: навч. посіб. / С. В. Ківалов [та ін.]; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» – О.: Фенікс, 2012. – 172 с.
8. Алфоров С. М. Адміністративно-правова діяльність щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ: монографія / С. М. Алфоров. – Х., 2011. – 372 с.
9. Базылев Б. Т. Государственное принуждение и правовые формы его осуществления в советском обществе: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. / Б. Т. Базылев. – Киев, 1968. – 22 с.
10. Бандурка О. М. Заходи адміністративного припинення в діяльності міліції: автореф. дис. ... канд. юр. наук / О. М. Бандурка. – К., 2003. – 19 с.
11. Бахрах Д. Н. Административное право: Учебник. Общая часть. – М.: Бек, 1993. – 724 с.
12. Бахрах Д. Н. Административная ответственность: учебное пособие/ Д. Бахрах. – М., 1999. – 112 с.
13. Бахрах Д. Н. Административное право: [учебник для вузов] / Д. Н. Бахрах. – М., 1997. – 368 с.
14. Бахрах Д. Н. Административное право России: [учебник] / Д. Н. Бахрах. – М., 2000. – 640 с.
15. Бернштейн Д. И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения: Монография / Д. И. Бернштейн. – Ташкент, 1989. – 150 с.
16. Битяк Ю. П. Адміністративне право України: підручник / За заг. ред. Ю. П. Битяка. – Харків: Право, 2001. – 528 с.
17. Безсмертний Є. О. Адміністративно-запобіжні заходи, що застосовуються органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... к.ю.н.: спец. 12.00.07 / Є. О. Безсмертний. – Х., 1997. – 16 с.
18. Бондаренко Г. П. Адміністративна відповідальність в СРСР / Г. П. Бондаренко. – Львів: Вища пік., 1975. – 149 с.
19. Власов В. А. Советское административное право. Учебник / В. А. Власов, С. С. Студенкин. – М., 1959. – 535 с.
20. Денисова А. М. Правовий вплив: природа та функціональне призначення / А. М. Денисова // Вісник Львівського університету: Серія юридична. – 2012. – № 55. – С. 3–10.
21. Дихтиевский П. В. Теоретические проблемы определения административно-правового принуждения в сфере обеспечения личной безопасности / П. В. Дихтиевский // Журнал российского права. – 2004. – № 11. – С. 6–18.
22. Еропкин М. И. Правовые основы организации и административной деятельности советской милиции: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / М. И. Еропкин. – М., 1956. – 29 с.
23. Еропкин М. И. Управление в области охраны общественного порядка / М. И. Еропкин. – М., 1973. – 210 с.
24. Еропкин М. И. Административно-правовая охрана общественного порядка / М. И. Еропкин, Л. Л. Попов. – Л.: Лениздат, 1973. – 328 с.
25. Евтихийев И. И. Административное право СССР. Учебник для юридических институтов и факультетов, юр. / И. И. Евтихийев, В. А. Власов – М., 1976. – 254 с.

26. Забарний Г. Г. Адміністративне право України: Посібник для підготовки до іспитів / Г. Г. Забарний, Р. А. Калужний, О. В. Терещук, В. К. Шкарупа – К.: Вид. Поливода А. В., 2001. – 144 с.
27. Іванцов В. О. Заходи адміністративного примусу в діяльності органів державної податкової служби / О. В. Джафарова, В. О. Іванцов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2007. – Вип. 36. – С. 288–297.
28. Ківалов С. В. Адміністративне право України: навч. посіб. / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла-Тіунова; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.» – О.: Фенікс, 2012. – 399 с.
29. Козюбра Н. И. Убеждение и принуждение в советском праве. / Н. И. Козюбра. – Киев: Наукова думка, 1979. – 308 с.
30. Коломoeць Т. О. Адміністративний примус в публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації / Т. О. Коломoeць, Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя: Поліграф, 2004. – 188 с.
31. Коломoeць Т. Класифікація заходів адміністративно-правового примусу / Т. Коломoeць // Право України. – 2003. – № 2. – С. 20–32.
32. Колпаков В. К. Адміністративне право: [підручник] / В. К. Колпаков. – К., 1999. – 736 с.
33. Комзюк А. Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: [монографія] / А. Т. Комзюк. – Х., 2002. – 336 с.
34. Коренев А. П. Административное право России. Ч. 1. / А. П. Коренев. – М., 1996. – 268 с.
35. Кононов П. И. Законодательство об административном принуждении: проблемы кодификации / П. И. Кононов // Журнал российского права. – 1998. – № 8. – С. 27–28.
36. Кононенко Ю. В. Адміністративно-правові заходи запобігання порушенню права на справедливий судовий розгляд в Україні / Ю. В. Кононенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 2. – С. 251–254.
37. Ключниченко А. П. Меры административного принуждения, применяемые милицией (Особенности. Классификация. Система выражения): Учебное пособие. Научно-исследовательский и редакционно-издательский отдел. / А. П. Ключниченко. – Киев, 1979. – 88 с.
38. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку: монографія / Д. М. Лук'янець. – К.: Ін-т держави і права, 2001. – 220 с.
39. Манохин В. М. Советское административное право / В. М. Манохин – Саратов, 1968. – 249 с.
40. Марчук В. М. Правомірна поведінка, правопорушення та юридична відповідальність: Конспект лекцій з курсу «Основи права». Частина II. / В. М. Марчук, Л. В. Ніколаєва. – К., 1996. – 212 с.
41. Миколенко О. І. Адміністративний процес та адміністративна відповідальність в Україні: [Навчальний посібник] / О. І. Миколенко – Х.: Одиссей, 2010. – 368 с.
42. Студеникина М. С. Соотношение административного принуждения и административной ответственности / М. С. Студеникина // Советское государство и право. – 1968. – № 10. – С. 69–73.
43. Советское административное право : Учебник. / Под ред. проф. А.Е. Лунева. – М., 1960. – 288 с.
44. Сопільник Л. І. До питання класифікації заходів адміністративного примусу / Л. І. Сопільник, В. В. Новіков // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2009. – Вип. 3. – С. 152–158.
45. Сучасний тлумачний словник української мови / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х.: ШКОЛА, 2008. – 1008 с.
46. Словник української мови: в 11 томах. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – Том 3. – К, 1972. – 380 с.

47. Тихомиров С. В. Административное право Российской Федерации: Учебное пособие. / С. В. Тихомиров. – М.: Юрлитинформ, 2003. – 608 с.
48. Тенкач Л. А. Теоретико-практичні аспекти створення класифікації заходів адміністративного примусу у сфері обігу засобів захисту рослин / Л. А. Тенкач // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 6. – С. 230–233/
49. Ткаля О. В. Класифікація заходів адміністративно-правового примусу / Ткаля О. В. // Новітні кримінально-правові дослідження – 2015: збірник наукових праць / відп. ред. д-р юрид. наук, проф. О.В. Козаченко. – Миколаїв: Іліон, 2015. – С. 264–267.
50. Ткаля О. В. Проблеми поняття адміністративно-правових заходів / Ткаля О. В. // Приватне право в умовах глобалізації: ключові проблеми модернізації сучасного права: збірник наукових праць / за ред. П. М. Шапірка, І. Г. Оборотова. – Миколаїв: Іліон, 2015. – С. 187–192.
51. Фіночко Ф. Д. Еволюція поглядів щодо класифікації адміністративного примусу / Ф. Д. Фіночко // Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку: короткі тези доповідей конференції. 9-11 листопада 1995 р. – Х., 1995. – С. 138–139.
52. Фролов Ю. М. Суб'єкти адміністративного права: сутність та підстави класифікації / Ю. М. Фролов // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 549–557.
53. Хорошак Н. В. Адміністративні стягнення за законодавством України: монографія / Н. В. Хорошак. – К., 2004. – 172 с.

Каплій Олена,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальнотеоретичної, конституційної та цивілістичної юриспруденції

Миколаївського інституту права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ ВПЛИВ НЕДЕРЖАВНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ПРАВОМІРНОЇ ПОВЕДІНКИ ГРОМАДЯН

Анотація. Досліджено функціональне призначення недержавних ЗМІ, які належать до складових громадянського суспільства. Розкривається зміст і характеристика основних напрямків правового впливу недержавних ЗМІ на формування правової культури громадян, тобто його діяльнісний аспект. Розглянуто вплив державної інформаційної політики на функціонування недержавних ЗМІ та форми їх участі у реалізації державної правової політики.

Ключові слова: недержавні ЗМІ, громадянське суспільство, гарантії конституційних прав і свобод, функції недержавних ЗМІ, правова культура, правовий вплив.

Аннотация. Исследовано функциональное назначение негосударственных СМИ, которые относятся к составляющим гражданского общества. Раскрывается содержание и характеристика основных направлений правового воздействия негосударственных СМИ на формирование правовой культуры граждан, то есть его деятельностный аспект. Рассмотрено влияние государственной информационной политики на функционирование негосударственных СМИ и формы их участия в реализации государственной правовой политики.

Ключевые слова: негосударственные СМИ, гражданское общество, гарантии конституционных прав и свобод, функции негосударственных СМИ, правовая культура, правовое воздействие.